

Радко НАЧЕВСКИ

ИМПОРТАНТНОСТА НА ВОЕНАТА СИЛА ВО РАЗВОЈОТ НА ЧОВЕКОВАТА ЦИВИЛИЗАЦИЈА

I

Во филозофските, политиколошките, социолошките, воено-стратегиските и други теориски расправи за местото, улогата и значењето на воената сила во развојот на човековата цивилизација, постојат различни ставови, мислења и учења со димензија од целосна осуда и негирање до глорификација на импорнтантноста на воената сила во цивилизацискиот развој. Различностите во сфаќањата произлегуваат од различниот теориски пристап на експликацијата на проблемот, од степенот на објективноста во истражувањето соодветен на различната политичка, национална и идеолошка припадност на субјектите-поединци, групи, институции, организации и други, како и од времето (историско време) на настанувањето на сфаќањата за феноменот на воената сила.

Одредувањето на импорнтантноста на воената сила во развојот на цивилизацијата во некакво теориски конзистентно вграмување фактички не е можно. Тоа произлегува не само од наведените различности туку и од фактот што се смета дека постојат мноштво неистражени извори од историскиот развој на феноменот на воената сила во сите сегменти на експонирањето и нивната рефлексија (политичка, економска, технолошка и воено-стратегиска) врз развојот на цивилизацијата, соодветна на времето и просторот на манифестирањето, посебно во процесите и промените што имаат епохално значење за развојот.

Уште од најстари времиња, определувајќи се за воената сила како значајно, не ретко и доминантно средство во разрешувањето на противречностите и за влијание врз тековите на општествените движења, општествените субјекти перманентно го поттикнувале нејзиниот развој во форма и интензитет како што одговарале на дадениот степен на цивилизацискиот развој: од перманентно јакнење на деструктивната моќ на оружените сили како фундамент на воената сила, преку непосредното вклучување и користење на научно-технолошките, економските, човечките, природните и други потенцијали, до детерминирањето на воено-политичките стратегии -

одбранбени, агресивни, милитаристички - и патиштата за начинот на нивното реализирање. Во тој контекст, уште од најстари времиња се создавани разновидни погледи, мислења и ставови. Меѓутоа, пристапот за градење на "целосни теории" за релацијата воена сила - цивилизациски развој е евидентен од периодот на Француската револуција од 1789 година, и тоа како интегрален сегмент на севкупните филозофско-политички, економски и воено-стратегиски процеси и преобразби што ги поттикнале и насочиле светско-историските револуционерни настани кои, впрочем, во двеста-годишната историска практика се потврдиле како искусствено евидентни и парадигма на нововековната политичка практика.¹⁾ Тоа што токму во времето на Француската револуција се појавиле повеќе стојалишта за импоратантноста на воената сила во развојот на цивилизацијата, воздигнати на теориско рамниште, произлегува од фактот што прокламираните начела на револуцијата²⁾ биле сублимат на севкупните дотогашни стремежи и борба на човековиот род да живее во цивилизациски уредени општествени заедници во кои поединецот ќе биде во состојба и можност да го развива и докажува севкупниот интелект, и оттаму што воената сила низ историјата на цивилизацијата не ретко била доминантен фактор во одбраната, уривањето или вградувањето на тие цивилизациски начела.

Од мноштвото пројавени западно-цивилизациски, комунистички, тоталитаристички, милитаристички, фундаменталистички и други, главно две теориски стојалишта даваат основен белег на модерната теориска експликација за импоратантноста на воената сила во развојот на цивилизацијата. Тоа се теориските стојалишта на германскиот филозоф и економист Дириг Карл Еуген (1833-1921), сублимирани во неговите "Cursus der philosophie" и "Kritische Geschichte der Nationalokonomie und des Sozialismus" и на марксистичкиот филозоф Фридрих Енгелс (1820-1895), посебно во делото "Анти-Дириг".

Двете суштински спротиставени теории за импоратантноста на силата, воената сила, настанале како резултат на сеопштата критика на Дириг на материјалистичката марксистичка филозофија и одговорот на Енгелс на таа критика. Имено, суштината на спротиставените теориски становишта е во тоа што Дириг во својата "теорија за системите" поаѓа од ставот дека формирањето на политичките односи го прават историски фундаменталното, а стопанските зависности се само последица или специјален случај, па оттаму секогаш се само чинители од втор ред. Некои социјалистички системи земаат впечатлива привидност на потполно обратен однос за секој раководен принцип, така што, за нив, политичките установи, така да се каже, израснуваат од економските состојби.

1. Види: Политичка мисао, "Француска револуција 1789", 3/89, стр. 6-21; 23-26; 38-47; 66-77.

2. Ibidem, 6-21.

Овие последици од втор ред секако постојат, какви такви, и денес најмногу се чувствуваат. Но, она примарното треба да се бара во непосредната политичка сила, а не во индиректната економска моќ.³⁾ Значи, развојот на општеството, на цивилизацијата, во прв ред зависи од "политичките односи". Сите економски појави, економскиот развој, па и цивилизацискиот развој се "објаснуваат со политички причини, имено со сила".⁴⁾

Материјалистичката теорија поаѓа од генералното становиште дека материјалното производство и врз него заснованите општествени односи се движечката сила на општествениот, на цивилизацискиот развој. Меѓутоа, марксизмот иако противречи на стојалиштето на Дириг "за срамното извитоперување на сите природни и општествени закони од страна на таа семејна моќ, силата",⁵⁾ сепак целосно не ја занемарува улогата на силата како фактор на цивилизацискиот развој, посебно нагласувајќи ја таквата улога на силата во клучните општествено-политички и економски периоди на преминот во нов квалитет на епохите, потенцирајќи ја како "бабица секогаш кога старото општество во својата утроба носи ново општество, дека таа е орудије со помош на кое општественото движење си го расчистува патот и ги урива укочените, мртвите политички облици".⁶⁾

Сепак, овие општопознати спротиставени теориски стојалишта, не занемарувајќи го нивниот придонес во севкупниот развој на теориската мисла што ја елаборира оваа проблематика, тендирајќи од времето на настанувањето па низ целиот период на индустрискиот развој на цивилизацијата да се издигнат на научно рамниште со универзална димензија, во зародишот на постиндустрискиот развој се потврдуваат како филозофско-политички субјективни, нецелосни и стојалишта со идеолошка конотација. Надминувањето на филозофско-политичкиот субјективизам, формализам и идеологизам во теориската експликација на импоратантноста на воената сила во развојот на цивилизацијата, подразбира историски објективен, научно релевантен и политички непристрасен пристап во севкупните теориски сочинети, искуствено спознаени и актуелни манифестирања на воената сила (во потесна и поширока смисла). Во тој контекст значајни се следните воопштени стојалишта во пристапот кон елаборирањето на импоратантноста на воената сила во развојот на цивилизацијата.

1. Како "гола" концентрација на физичка моќ, сама по себе воената сила претставува деструктивна појава и процес. Деструктивноста е евидентна како во однос на процесот на нејзиното акумулирање и подготовките за примена, така и во однос на

3. Engels F., *Anti-During*, Kultura, Beograd, 1964, str. 193.

4. *Ibidem*, 194.

5. *Ibidem*, 223.

6. *Ibidem*.

директната примена. И во двата случаи се манифестира како деструкција врз човековиот род, економска деструкција научно-технолошка и еколошка деструкција.

2. Постојење висок степен на интерактивност помеѓу политиката и воената сила.

Акумулирањето и манифестирањето на воената сила е последица на свесна активност во континуитет од првичните пројавени цивилизациски форми па сè до денес без интермитентност во процесот. Улогата и целите на воената сила се определени од политиката и субјективните сили што стојат зад таквата политика. Оттука, воената сила, во која е концентрирана најголемата физичка моќ на политичките субјекти, претставува најзначајна потпора на политиката во реализирањето на нејзините цели. Таквата функција воената сила ја остварува на пасивен (способност со пасивно манифестирање на моќта целите да са реализираат од т.н. позиција, односно политика на сила) и активен начин со директна примена на моќта.

Во историјата на цивилизацијата во соодветни општествено-политички и воено-стратегиски услови се познати и "ексцесни" примери во интерактивноста помеѓу политиката и воената сила. Така, политиката не секогаш ги реализирала целите со потпора на воената сила - оружената компонента. Во поновата историја таков е примерот на антиколонијалната борба на индискиот народ предводен од Махатма Ганди против англиските колонијални сили.⁷⁾ Во тој контекст е карактеристичен и примерот на Алжирската револуција против француските колонијални сили.⁸⁾ Во првиот случај е целосно исклучена оружената компонента, а во вториот главнината на оружените сили дејствувала надвор од сопствената територија, од Тунис и Мароко. Оружената сила дури во завршната фаза на револуцијата во содејство со малубројните партизански сили и со главните носители на борбата и отпорот на невооружениот народ во земјата попримила стратегиско значење.

Во историскиот развој на цивилизацијата се познати и примери кога моќните, па и супер моќните воени сили ја манифестирале својата немоќ во реализирањето на целите на политиката.⁹⁾ Во овој случај репрезентативен е примерот во времето на Виетнамската војна (1960-1975) во која супероружјето ја демонстрира својата немоќ како главна потпора на политичките цели на САД и во Индокинескиот потконтинент. Целосна немоќ демонстрираат и моќните армиски структури на источно-европските реал-социјалистички земји против волјата на народите за демократски преобразби и создавање национален државен суверенитет.

7. Gandhi M., Autobiografija, Varšava, 1953, str. 125-137. Mihalik M., Moral i rat, VIZ Beograd, 1976, str. 147-150. Lazari-Pavlovska, Gandijeva etika, Varsava, 1963, str. 24; 31-34; 51-61.

8. Bausade P., La guerre D-Algerie 1954-1962, Paris, 1986. Teorija o ratu, VIZ Beograd, 1981, str. 310-314. Lentin P., Historiq de la revolution algerienne, Paris, 1962.

9. Barčēt V., Pobeda naroda Vijetnama, VIZ Beograd, 1973, str. 38-55. Godvin N., Triumph or Tragedy: Reflection on Vietnam, New York, 1967, str. 22-28; 44-60.

Познати се и примери кога поради неспособноста на субјективниот фактор во процесот на оружената борба, како примарен начин на остварување на целите на политиката, изворите на воената моќ нецелосно да бидат искористени и на несоодветен начин ставени во процесот на оружената борба. Таков е примерот со арапските земји во арапско-израелските војни.¹⁰⁾

Во историјата на цивилизацијата, воената сила неретко манифестирала и повратно влијание врз политиката и политичките односи воопшто. Таквото влијание особено се експонира во услови на кризи и други нарушувања во општествените и меѓународните односи, манифестирајќи се како битен или осамостоен фактор во креирањето на политиката. Екстреман облик на вакво влијание е појавата на милитаризмот,¹¹⁾ што се манифестира како максимално осамостојување на воениот фактор од политиката, односно негово целосно надвладување и доминирање во сите сфери на општественото живеење.

3. Перманентна интерактивност помеѓу економската моќ, научно-технолошкиот развој и воената сила.

Покрај тоа што акумулирањето на воената сила и нејзината употреба се последица на политичка волја заради реализирање на целите на таквата волја, сепак во крајна инстанца, воената сила е производ на општествено-економските процеси и односи, бидејќи, економските, научните и техничко-технолошките предуслови го чинат фундаментот на нејзиното акумулирање. Со оглед на фактот што акумулирањето и употребата на воената сила претставува непродуктивен и деструктивен процес, вложениот капитал, наука и технологија во акумулирањето на истата подразбира умртвување и нерационално трошење на капиталот, дехуманизација на науката и технолошка деструкција, што за последица има регресивно дејство врз сеопштиот цивилизациски развој. Меѓутоа, ако се има предвид општата смисла на општествената улога на воената сила, зачувување на слободата, независноста, суверенитетот и територијалниот интегритет на државата, како и обезбедувањето услови кои ќе овозможат нормално функционирање на системот, следи заклучокот дека неединствениот и противречен свет исполнет со турболентни и непредвидливи состојби во меѓународните односи како општа карактеристика за целиот историски развој на цивилизацијата, одбранбената подготвеност а оттука и високиот степен на акумулираната воена сила, која според обемот, начинот, методите и формите на подготовките се разликува од земја до земја, зависно од нивните економски, научни и технолошки предуслови, од припадноста на воено-политичките коалиции, од доктринарните определби и други

10. Miljanić G., *Vojna istorija*, VIZ Beograd, 1980, str. 514-529.

11. Vagst A., *History of Militarism*, New York, 1959. Erich A., *The Civilian and The Military*, New York, 1956. Ritter G., *Staatskunst und Kriegshandweru (Das problem des "Militarismus" in Deutschland)*, kniga I i II, Mĭnchen, 1959, 1960.

фактори, има непорекливо функционално значење и голема општествена вредност. Од таквата општествена улога на воената сила, произлегува и општествената оправданост на нејзиното акумулирање.¹²⁾

Воената сила, од првичните пројавени форми па сè до актуелниот момент на развојот, манифестирала повторно влијание, односно висок степен на влијание во меѓузависниот однос на фундаменталните чинители на нејзината моќ: економијата, науката и технологијата, учествувајќи на тој начин со свој придонес во севкупниот развој на цивилизацијата. Оттука, може да се дефинира апсурдната законитост која во објективната стварност е реалност: со зголемувањето на степенот на уништувачката моќ на акумулираната воена сила, пропорционално се зголемувал нејзиниот придонес на економскиот, научниот и технолошкиот развој, односно врз севкупниот развој на цивилизацијата. Имено, од најраната историја на цивилизацијата па до актуелниот момент на развојот, големите технолошки скокови што давале силни импулси на економскиот развој, се совпаѓаат со периодите на позначајните војни во историјата на цивилизацијата, во подготовките за водење на истите или во самите војни.¹³⁾ Тоа произлегува од фактот што многу сегменти на научниот и технолошкиот развој се производ на потребите за зголемување на воената деструкција врз живата сила и материјалните можности.

II

Импоргантноста на воената сила во современите процеси и преобразби во меѓународната заедница произлегува од дефинираната општа општествена улога и значење и аналогно на таквата улога од општествената оправданост на нејзиното акумулирање и употреба.

Во тој контекст, во современата политичка и воено-стратегиска мисла и практика се развиени повеќе теории. Некои до скоро важечки, како теориите на "ограничен суверенитет" и за "социјалистичкиот интернационализам",¹⁴⁾ со одењето на Советскиот Сојуз и на Варшавскиот договор од светската сцена и во услови на актуелната трансформација на студеновоените центри на моќ, ја загубија смислата на значењето.

Во западната современа политичка и воено-стратегиска мисла и практика повеќето теоретичари своите погледи и сфаќања ги засноваваат врз стојалиштето дека "од многубројните фактори кои решаваачки влијаат врз однесувањето на државите во меѓународните односи најважна улога има силата".¹⁵⁾ Според авторите на теоријата на "чиста политика", "борбата за сила е исто што и борбата за живот, а

12. Robbins L., *The Economic Causes of War*, New York, 1968.

13. Melman S., *The Permanent War Economy*, Simon and Scugter, New York, 1974.

14. Holloway D., *The Soviet Union and Arms Race*, Yale University Press, Second Edition, 1984, p.

постојаното подобрување на позициите во поседување на сила претставува првостепена цел на внатрешната и надворешната политика на државата. Сето друго е второстепено затоа што во крајна инстанца само со сила можат да се остварат целите на надворешната политика ... Таму каде како краен резултат на судирот се јавува војната, борбата за сила е всушност борба за воена сила".¹⁶⁾

За разлика од стојалиштето на оваа теорија, т.н. реалистичка школа поаѓа од тоа дека "националниот интерес е оној клучен мотив со кој се раководат државите во меѓународните односи, а тој интерес може да се оствари или да се брани само по пат на сила".¹⁷⁾ Оттука, "кога не постои некое законодавно или извршно тело или власт што би ја контролирале ваквата ситуација", поради соперништвото на интересите помеѓу државите заради здобивање со моќ и влијание помеѓу нив често се водат разновидни судири, што од своја страна доведуваат до дестабилизација во меѓународните односи, "задача на државниците и на дипломатијата е таа борба да се ограничи со примена на воена сила и дипломатија која постојано дејствува во правец на одржување нова рамнотежа на силите меѓу државите што водат меѓусебна борба".¹⁸⁾

На појавата на наведените теориски стојалишта големо влијание имале новонастанатите процеси и промени во меѓународната заедница по завршувањето на Втората светска војна, кои наместо да се развиваат како што е тоа зацртано во Повелбата на ООН, тргнаа во сосема спротивна насока на развојот. Ваквите стојалишта, модифицирани, дополнени и прилагодувани, се основа на мотивираноста и оправдувањето за акумулирање и употреба на воената сила и на другите државно-политички субјекти (поединечни и колективни) надвор од западната хемисфера во остварувањето и одбраната на различните детерминирани национални и колективни интереси.

Акумулираната хипертрофирана уништувачка моќ на воената сила во периодот на студената војна, ќе игра една од најзначајните улоги, станувајќи материјална сила, во остварувањето и разрешувањето на проблемите врзани за војната и мирот како и на развојот на меѓународните односи во регионални и глобални рамки.

На тој начин, борбата за моќ, за воена сила, постанува општ општествен интерес и приоритет, што во практиката се рефлектира во отпочнувањето на трката во вооружување во сите негови сегменти, која перманентно ќе се одвива во нови фази по принципот "акција-реакција".

15. Stojanović R., *Politika sile i nerazvijene zemlje u savremenom svijetu*, Naučna knjiga, Beograd, 1967, str. II.

16. Ibidem.

17. Morgentay H., *Politics among Nations*, New York, 1960, str. 7.

18. Thomson K., *Political Realism and the Crises World*, Politics Princetown, 1960, p. 69.

Феноменот "акција-реакција" во студеновоената епизода од цивилизацискиот развој ќе биде ставен во функција на остварување и одбрана на интересите на биполарно поделените системи.

Истовремено тој е во функција и игра битна улога во остварувањето на водечката улога на најмоќната земја членка во системот, бидејќи заштитата на системот од уништувачката моќ на спротивниот систем, речиси, исклучиво може да ја остварува најмоќната земја ако материјалните средства за извршување на таквата функција се недостижни и не ги поседуваат другите земји во системот, што непосредно значи и определен степен не зависност на останатите членки во системот од моќта, а посебно од воената моќ на водечката земја.¹⁹⁾ Оттука произлегува и моќта на влијание на водечката земја врз севкупните односи во системот па и пошироко во меѓународните односи. Спласнувањето, односно губењето на конкурентската моќ на водечката сила во системот во некои од сегментите на развојот, лидерот најчесто не само со својата глобална економска моќ, туку и со моќта на воениот "чадор" со кој го штити системот, може да наметне услови и односи што ќе му обезбедат компензација во губењето на приматот во поединечните сегменти на развојот.

Хипертрофирањето на уништувачката моќ на современата воена сила, потпрена врз сеуште ненасетените можности на науката која е најзаслужна за достигнатиот "саенс фикшн" степен на воениот деструктивен развој што во оправдувањето на развојот како општествена потреба и приоритет фактички умешно се прикрива подредувањето и конформизмот и научната мисла, осиромашувајќи го на тој начин трајното општествено дејствување на научниот поредок,²⁰⁾ битно ќе ги детерминира новите карактеристики на поставената глобална воено-политичка и стратедиска мисла и практика на водечките земји на спротиставените системи, што воедно се и наднационални воени стратегии на системите.

Битното е во тоа што и двата глобални системи се засновувале врз различни претпоставки за можностите во водењето на војните, формите и физиономиите на истите. Во тој контекст се развивани два спротиставени концепти: од претпоставките за водење меѓусебна војна и во процесот на војната да се оствари победа не само на супер државата туку и на системот, до концептот на заемно одвраќање од водење на таква војна, детерминиран од достигнатите можности на акумулираната воена моќ, што во процесот на заемното воено конфронтирање би дошло до заемно уништување, но со секогаш присутната научно-технолошка иницијатива за декласирање не на воените средства на противникот, туку на неговите научни и воено-индустриски можности, зачувувајќи го на тој начин континуитетот на

19. Murray J., Vlotti P., The Defence Politics of Nations, Comparative Studu, The Hopkins University Press, London, 1982, p. 51-79; 81-107.

20. Browsky J., Science and Human Values, Harper Torchbooks, New York, 1965.

феноменот "акција-реакција" како предуслов за одбрана или реализирање на цели од позиција на сила. Битно е и тоа, што новосоздадените уништувачки системи, пред сè на водечките земји во воено-политичките групации, го променија начинот на остварувањето на главната, односно крајната цел на водењето на војната. Високо-технолошкиот спој на нуклеарната моќ и стратегискиот бомбардер, односно интерконтиненталните балистички ракетни системи, овозможува самостојно реализирање на главната стратегиска цел, уништување на противникот без учество и координација со другите борбени системи, што во воената практика до завршувањето на Втората светска војна не можеше ни да се замисли.

Крајот на студената војна, од глобално суштински аспект, ја редетерминира импорнтантноста на воената сила во актуелниот и натамошниот цивилизациски развој. Актуелната трансформација на центрите на моќта од периодот на студената војна, ставајќи ги на преден план западните цивилизациски традиции како најоптимално прифатлив светски цивилизациски придобивки, во современата филозофска и политичка мисла ги актуелизира становиштата за новите форми на светскиот поредок потпрени на сфаќањата на големите мислителите на претходните епохи кои во меѓународните услови на своето време перманентно ги разработувале идеите за единствен свет и единствена светска влада.

Актуелната растечка меѓузависност и непрекинатото ширење на транснационалните политички, економски, научно-технолошки и воено-стратегиски активности, некои автори ги оценуваат како "настапување на транснационална политика", на "ера на транснационални односи".²¹⁾ Други автори поаѓаат од стојалиштето дека настапува ера на "пост национални односи", ера на "суперационална заедница" во која ќе се развиваат нови форми на "светската влада" и "нов светски поредок".

Во тој контекст, имајќи ги предвид актуелните процеси и промени (политички, економски, научно-технолошки и воено-стратегиски) во меѓународната заедница посебен интерес побудува визијата за општосветска федерација и импорнтантноста на воената сила во истата на еден од најголемите умови на XX-от век, филозофот Берtrand Расел. Неговото становиште од неопходноста за создавање на општо светската федерација што ќе се раководи од општо светска државна власт, поаѓа од две претпоставки: од карактерот на современата цивилизација која влегува во повисок степен на општествена организираност отколку што тоа било во индустрискиот цивилизациски развој и од сè поизразената меѓузависност на државно-политичките субјекти во меѓународната заедница условена од високо-технолошкиот постиндустриски развој. "Од тие две претпоставки

21. Rosenau J., The Study of Global Interdependence, Essau on the transnationalisatin of World affairs, Nicols, New York, and Pinter, London, 1980.

произлегува дека ако нашата цивилизација треба да се развива, мора да се создаде централна влада која ќе го контролира целиот свет. Во спротивен случај причините за судири ќе се множат, а војните ќе станат понасилни со јакнењето на граѓанското општество".²²⁾ Иако не го прецизирал начинот на кој ќе се изведе општо светското обединување предвидувал дека тоа "ќе се одвива под водство на САД, евентуално во соработка со Велика Британија".²³⁾

Според Расел, "најдоцна во текот XXI-от век мора да дојде или до катастрофа или до создавање на централна власт која би управувала со целиот свет".²⁴⁾ Конечното обединување нема да се изврши на доброволен начин, "централната власт ќе биде воспоставена со сила или со закана на сила..."²⁵⁾ До времето потребно за создавање на супер државата ќе избувнуваат воени конфликти помеѓу групи на држави кои претендираат на лидерство во создавањето на централната власт. Воспоставената светска власт, сметал Расел, би овозможила елиминирање на воените конфликти кои би можеле да го загрозат опстанокот на цивилизацијата, со тоа што би "имала монопол врз оружените сили способни да го обезбедат мирот, праведниот развој на благосостојбата, ограничувањето на природниот прираст, признавањето на поединецот на поголеми иницијативи во работата и личниот живот".²⁶⁾

Наведените современи филозофско-политички гледишта кои перспективите на глобалниот светски систем ги наоѓаат во новата сила на актуелните суштествени процеси и промени на светската политика условена од високо-технолошкиот развој, што за последица има ширење на меѓузависноста и светско интегрирање, во процесот на истите, акумулацијата и употребата на воената сила не ја исклучуваат, туку напротив ѝ е резервирана соодветна импорантност, па дури и во целосно обединетиот свет како што го замислувал Расел, поради фактот што воспоставената светска влада за да биде способна да ги елиминира воените конфликти кои можат да го загрозат светскиот мир треба да има "монопол врз оружените сили способни да го обезбедат мирот".

Оттука, законитоста за акумулирањето, местото и улогата на феноменот на воената сила, што цивилизацијата ја следи од првичните форми на развој, останува актуелна и во сегашниот тренд на постстуденовоениот развој: апсурдните димензии на акумулирањето на воената сила се во склад со големината на експонираните противречности во меѓународната заедница и со односите и заштитата на интересите на лидерот како во системот така и пошироко во меѓународните односи, поради фактот, што достигнатата еднаквост

22. Rusell B., *Skeptične skice*, Varšava, 1957, str. 179.

23. *Ibidem*.

24. *Ibidem*, 180.

25. *Ibidem*, 182.

26. Russel B., *Human Society in Etnics and Politics*, New York, 1955, p. 228.

во високотехнолошката квалитативна компонента на акумулираната сила со водечката земја во системот од страна на некоја друга земја може да го доведе во прашање нејзиното лидерство.

ЛИТЕРАТУРА

1. Bardhan K.P., Optimum Foreign Borrowing, Karl Shell, Essays on the Theori of optimal Economic Growth, Cambridge, Massachutes: MIT Press, 1987.
2. Brzezinski Z., Power and Principle, New York, 1983.
3. Brodie B., The Development of nuclear Strategy, "International Security", No. 4, 1978.
4. Waghekstein J., Post-vietnam Counter - insurgency Doctrine, The Military review, V-1985.
5. Winter J. M., War and Economic Development, Cambridge University Press, New York and Cambridge, 1985.
6. Gerasimov G., War and Peace in the Nuclear Age, Moscow, 1982.
7. Dahrendorf R., Reflections on the revolution in Europe, Times Books, New York, 1990.
8. Jameson F., Postmoderni prostor, kultura i moč, Interview, Quorum, br. I, Zagreb, 1991.
9. Lindgren K., Vardens Krig, SIIA, Stocholm, 1990.
10. Lockwood D., "U.S. Russia reach agreement on sale of nuclear weapons material", Arms Control Today, Mart, 1993.
11. "Mikroelektronska revolucija i društvene posledice", NOLIT, Beograd, 1986.
12. National Defense Authorisation Act for Fiscal Year 1993, Washington, D.C. 1992.
13. NATO Review: 1992; 1993.
14. SPIRI, World Armaments and Disarmament, Yearbook, 1992, 1993.

Radko NACHEVSKI

THE IMPORTANCE OF THE MILITARY FORCE IN THE DEVELOPMENT OF CIVILISATION

(Summary)

In the philosophical, politicological, sociological, military-strategic and the other theoretical discussions on the determination of the importance of the military force in the development of civilization, different aspects, ideas and studies exist: from entire blame and negation to glorification of the role of the military force in the development of civilization.

From the aspect of objectivism as a non-alternative sciential criteria in the explication of the problem, in this work are determinated three attitudes:

1. As a "bare" concentration of physical power, the military force by itself presents destructive state and process;
2. Existance of interaction on a high level between the policy and the military force, and
3. Permanent interdependence in the development and the manifestation among the economy, sciential-technological development and the military force.